

Felcím: Sajtóapostolból apostolutód (3. rész)

Cím: Vagy püspök, vagy kocsis leszek!

Szerdahelyi Csongor beszélgetése Huzsvár László (1931-2016) nyugalmazott nagybecskereki megyéspüspökkel 2012-ben (3. rész)

– Mi az, hogy paprikahasító lány?

– Horgos paprikatermelő és -feldolgozó falu volt. Minden házon hatalmas rudak függtek köröskörül, azokon szárították a paprikát felfűzve. A kellő módon kiszáradt, pirosra megérett paprikát a füzérekről leszedték, kikanyarították belőlük a magházat, kettészelték és zúzógépbbe helyezték. Több paprikamalom volt a faluban. A szegény agrárproletár gyereklányok jártak paprikát hasítani. Sok munkával járó foglalkozás volt ez. Több zúzási folyamat volt, és amikor a zúzott paprika már papír szárazságúvá vált, akkor öntötték a malom garatjára. Vigyázni kellett, mert igen magas hőfok keletkezett, és nagyon hamar kigyulladhatott a malom. Ezek a vidám, viháncoló lányok jöttek velem szemben délutánonként, néha húszasával.

– Vízi malom volt vagy árammal ment?

– Kezdetben traktormotorral működött, később, amikor bevezették a villanyt a faluba, elektromos áram hajtotta a malmokat.

– Mikor vezették be a villanyt?

– 1936-ban, csodálatos népiünnepély volt, amikor kigyulladtak a lámpák.

– Bevezették azonnal a házakba is?

– Sok helyre bevezették, mert az egyik malomtulajdonos mindenkinek kölcsönt adott e célra.

– Önökhöz is bekötötték?

– Igen. Az apám nem kért kölcsönt. Anyagi lehetőségeink meglehetősen jók voltak.

– A boltba is bevezették?

– Oda is, mindenhova. Tekintve az említett malomtulajdonos jóindulatát, a falu házainak hetven százalékába rögtön bevezették a villanyt.

Közcím: Négy felnőtt foglalkozott velem

– **Kérem, hogy a tanító nagyapjáról és nejéről is szóljon.**

– Már említettem, hogy néhány hold földet vásároltak. Egyik napon nyári csépléskor a nagyapa a munkásokkal zsákban hordta föl a padlásra a már kicsépelet búzát, és lezuhant a létráról. A jobb keze eltört. Bár megtanult bal kézzel írni, mégis nyugdíjazták. Ezek után el kellett hagyniuk a kishomoki tanítói lakást, és beköltöztek hozzánk Horgosra. Nyugalomba vonulásom után, 2010-ben magam is visszaköltöztem ugyanebbe a családi házba. Amikor édesanyám a boltban segédkezett, a nagyszüleim ügyeltek rám. Lelki és szellemi gazdagodásomra vált, hogy gyakorlatilag négy felnőtt foglalkozott velem. Mindegyikük a maga legnemesebb részét akarta átplántálni a szívembe. Nagyon hálás vagyok érte. Nem tudtam, hogy négyük közül kihez ragaszkodjam a legjobban.

– **Hogyan közlekedtek a trianoni határon át?**

– Útlevelet kapni nagyon nehéz volt. Viszont a határzónákban levőknek szabad volt úgynevezett határátlépést kérni. Megállapodás volt Szerbia és Magyarország között, hogy a határvidékiek kaphatnak háromnapos határátjárót, amit Magyarországon a hatóságoknak joguk volt még három nappal meghosszabbítani. Így általában hat napot tartózkodtunk Magyarországon. Számomra a szegedi sárga villamos fogalom volt. A fiakereket húzó lovak patája klattyogott a téglakövezeten, ami nekem, mint már említettem, nagyon tetszett. Édesanyám hiába kérte, hogy hagyjam abba a lovak patájának a zaját utánozó klattyogást. Talán a nagyváros zenéjének tartottam.

– **Horgoson voltak nagybirtokosok?**

– Igen, Kárász Imrének, a templomunk kegyurának több száz hold földje és erdőbirtoka volt Horgos területén, de még nagyobb birtoka Békés megyében. Komoly szerepet játszott a falu életében. A nála dolgozókból lettek a „megtollasodott kisgazdák”. A nagybirtokosok közé tartozott Rök Andor, akit Szabadka polgármesterévé neveztek ki 1941-ben. Ez lett az élete tragédiája, mert 1944-ben a háborús bűnösök közé sorolták. A magyar hatóságok kiadták a szerb hatóságoknak, majd bírósági eljárás folyamán halálra ítélték. A szintén nagybirtokos Fodor Miklós malomtulajdonos a kisemberek jótévedője volt.

Közcím: **A megbérmált szőlőtőkék**

– **Szolt arról, hogy Budanović Lajos püspök járt gyerekkorában Horgoson bérmálni. Ő hol székelt?**

– Szabadkán volt apostoli kormányzó. Kalocsai képzettségű volt, gyönyörűen beszélt magyarul. Mélyen szláv érzelmű ember volt. Nemcsak egykori bevonulására emlékszem a vasútállomástól, hanem ott voltam a másnapi bérmáláson is édesanyámmal és a nagymamával. A férfiak nem lehettek ott, mert ez hétköznapi volt, nagyapám tanított, az apám meg az üzletben tartózkodott. Több száz fiatalat megbérmált a püspök az akkori szertartás szerint. Miután megkente krizmával a bérmálkozók homlokát, két ujjával arcul ütötte őket.

– **Ez a liturgia része volt?**

– Igen.

– **Mit fejez ki?**

– Azt jelentette, hogy a megbérmálnak Krisztus hős harcosaként kell kiállnia a világ elé. A bérmálás olyan emlékezetes esemény volt számomra, hogy az elkövetkező napokban el-elűntem anyám szeme elől. Keresett engem és kereste a pongyoláját, azt a takaros házi kabátot, amit csak odahaza viseltek az asszonyok. Csodálkozott, hogy ugyan hová lehetett. A tolvaj én voltam. Fölöltöztem püspöknek, amihez anyám pongyoláját használtam palástként, és az udvarban az egymás mellett sorakozó szőlőtőkét bérmálkozónak tekintettem. A legkomolyabb arccal haladtam sorba. Találtam egy girbegurba botot, az volt a pásztorbot, püspöksüveget bolti papírzacskóból csináltam magamnak, és „bérmáltam” a tőkét. Az anyám nem tudta, hogy miért van a gyereke mindig a kert végében. Nem sejtette, hogy püspököt játszom, csak a pongyoláját hiányolta. A nagymamám talált rám, aki elbújt és kilesett. Láttam, hogy az unokája hogyan bérmál. A könnyei potyogtak, úgy nevetett, és jelentette édesanyámnak, hogy megvan a pongyolája: „Eredj, nézd meg a fiadat! Bérmál.” Ötéves lehettem ekkor. Mondtam is valamit, persze értelmetlen szavakat, mert megfigyeltem, hogy a püspök latinul bérmál. Mindennap végigbérmáltam az ötven szőlőtőkét. Azóta is örök élmény maradt számomra az eset.

– **Titkolta, vagy nyíltan kezelte terveit, miszerint vagy püspök, vagy kocsis lesz, ha nagy lesz?**

– Nem titkoltam. Amikor a faluban kedélyesen kérdezték a tanítók, tanítónők, hogy mi szeretnék lenni, kemény komolysággal válaszoltam mindegyre: vagy püspök, vagy kocsis. Szép tanítói közösség volt Horgoson. A nagyapámra való tekintettel számukra nem voltam ismeretlen: én voltam „a” Csíkos Mihály tanító úr unokája! És mindenki tudta rólam, hogy vagy kocsis, vagy püspök leszek, más nem jöhet számításba.

Közcím: **Élmény volt az iskolapad!**

– Gondolom, Horgoson járta ki az elemi iskolát.

– Igen. Az iskoláztatás tulajdonképpen egyfajta próbakövet jelentett már akkor is az itteni kisebbségi magyarság számára, mert volt egy rendelkezés, hogy akiknek nem volt tisztán magyar hangzású vezetékneve, azok a gyermekek nem járhattak a magyar tagozatra, hanem a szerb tagozatra kellett beíratni őket. Horgoson azonban akkoriban még nagyon gyér volt a szerb lakosság. Olyan szerb önkéntesek családjait telepítették be a falunkba, akik a szaloniki fronton, a franciákkal együtt partra szálltak az első világháború végén, és részt vettek Szerbia felszabadításában. Ezeket a családokat telepítették le szerte Bácskában és Bánságban is. Horgoson, a falu keleti oldalán egy hosszú utca képződött, és ezekből a családokból kerültek ki a szerb tagozatra a kisdíákok. Létszámuk igen kevés volt. Megoldásként kínálkozott, hogy a nem tisztán magyar vezetéknevűeket szerb tagozatra írassák. Szüleim ettől is rettegetek. A Huzsvár vezetéknev könnyen olyan minősítésben részesülhetett volna, hogy netán szláv eredetű. Nagy volt az öröm, amikor minden akadály nélkül beíráthattak a szüleim a magyar tagozatra. Élmény volt az iskolapad. Ámde a tanító nagyapám odahaza megmagyarázta, hogy úgy viselkedjek, mintha soha nem láttam volna iskolapadot és tanítót, és nem ismerném a betűket.

– Pedig már tudott olvasni, mielőtt iskolába került volna?

– Ismertem a betűket, tudtam szépen olvasni. Számomra az iskola inkább komoly fegyelmi próba volt. Nagyon szépen kért a nagyapa: „Kisfiam, elrontod a kollégámnak minden törekvését, ha belekottyantasz minden feltett kérdésébe. Azt mondja majd nekem, hogy e gyerek mellett lehetetlen tanítani.” Egy kedves öregurat kaptam tanító bácsinak, aminek nagyon örültem. Volt a tantestületben egy másik kedves hölgy, úgy hívták, Hegedűsné, a valamikori horgosi főjegyzőnek a neje. Nagyon szerette volna, hogy az ő osztályába kerüljek. Én azonban inkább arra vágyódtam, hogy tanító bácsim legyen. Úgy is történt. Zenzer Miklós német származású, de igazán magyar szívű ember volt, aki nagyszerű pedagógusként oktatott bennünket. Első szentmisém vendégeként 1957-ben két miniatűr gobelin képeket kaptam tőle ajándékba. Kedves emlékként ma is szobám falát díszítik. Az egyik a szenvedő Jézust, a másik a fájdalmas Szűzanyát ábrázolja.

– Lányok is jártak az osztályba?

– Az első évben külön osztályba jártak a lányok és a fiúk, a második évben vegyesen, a harmadikban ismét külön fiú és lány osztályok voltak, negyedikben újra vegyes. Hogy ez miért volt pedagógiaailag fontos, csak sejtem, egészen ma sem értem. Tehát elsőben csak fiúk

voltunk. Érdekes volt számomra, hogy a többiek hogyan pislognak, hogyan bámulnak a táblára, és milyen komoly feladat a számukra két betűt egybe kapcsolni, és egy egyszótagos magyar szót kimondani, vagy elolvasni az iskolai tábláról.

– **Ez önnek már a kisujjában volt.**

– Igen. Valahogy együtt éreztem a tanítóimmal. Megfogadtam a nagypapa tanácsát, és nem árultam el, hogy tudok olvasni, csak a tanév végén, amikor már a többiek is mind olvastak. A gyerekek kissé csodálkoztak, hogy engem miért nem kérdez soha a tanító bácsi. Nem volt számukra világos, hogy milyen ármánykodás folyik a hátuk mögött a szó nemes értelmében azért, hogy le tudja adni zavartalanul az első év anyagát a tanító bácsink. A gyermekek körében nagyon jól éreztem magam. Ami gyerekbetegség létezett a faluban, kiskoromtól fogva első elemis koromig, azon mind átestem, volt még torokgyíkom is. De attól a naptól kezdve, hogy az elemibe kezdtem járni, kutya bajom nem volt, és soha többet az iskolai esztendőik során, sem az elemiben, sem a gimnáziumban nem kaptam el semmilyen gyermekbetegséget.

– **Hányan voltak az osztályban?**

– Nagy osztályok voltak, 44–45-en voltunk. Hosszú padokban ültünk. Egy padban szükség szerint akár ötven is. A tantermek nagyok voltak. A családok szociális és egészségügyi állapotát jelezte, hogy amikor hazamentem, az anyám mindig átöltöztetett másik ruhába. Vittem haza az iskola szagot, amit illatnak nem nevezhettünk.

Közcím: Nagyszerű tanítóink voltak

– **Tetvek is előfordulhattak.**

– Sok minden előfordult. A gyermekek egyharmada, akik velem jártak, a Rök-birtokról való cselédgyerekek voltak.

– **Szerbül is tanultak?**

– Rögtön elsőtől volt szerb nyelvoktatás, de ez csak annyit jelentett: jó napot, jó reggelt, köszönöm, kérem szépen. Ezek inkább nyelvgyakorló leckécskék voltak. Minden más tantárgy anyanyelven folyt. A második évben egy bánási származású szerb tanítónőt kaptunk. Nagyon szépen beszélt magyarul. Obradović Olgának hívták. Aranyos, fiúkat és lányokat egyformán tanítani tudó hölgy volt. Nagyon szépen dolgozott velünk. Ez a tanítónő teljesen lekötött bennünket: a negyedórás nagyszünetben gyermekjátékokra, gyermekdalokra tanított. Egyformán tudott énekelni magyarul és szerbül. Neki köszönhetjük, hogy megtanultuk, mit jelent elfogadni egymást közösségben, függetlenül attól, hogy nem vagyunk

ugyanabból a társadalmi rétegből. Tanítónőnk ezt teljesen áthidalta, és mindenkit mindenkivel jó barátságba segített. Nagyszerű hölgy volt. Harmadik elemiben egy Muraközéből ideszármazott tanítót kaptunk, Kepe István volt a neve. Később, azt hiszem, 1942-ben Budapesten doktorátust szerzett magyar nyelv és irodalomból. Csodálatos pedagógiai érzéssel rendelkezett. Megtanított bennünket a legfontosabbra, a történelmi távlatok értékelésére. Mit jelent az évtized, az évszázad, az évezred. Nagyszerűen rajzolt színes krétával. A tanteremben fönn a falon körben, két oldalon ábrázolta a Krisztus előtti időszámítás korát, másik két oldalon a Krisztus utánit. Már harmadik elemiben rászoktatott bennünket a történelmi múlt érzékelésére. Arra tette képessé gyermeki fantáziánkat, hogy tudjuk, melyik században milyen volt az emberi műveltség. Miniaturákat rajzolt, megjelentek a körképen a piramisok, a pogány templomok, indiai Buddha-szobrok. Történelmi ismeretek szempontjából érett emberré faragott bennünket egy év alatt. Ez volt a legnagyobb érdeme. Szakszerűen adott elő matematikát, vagyis mennyiségtant is. A magyar nyelvi tudása szintén kitűnő volt. Ellenben ekkor már a korábbi heti egy helyett be kellett vezetni a hetenkénti legalább két szerb nyelvórát. Ezt is hozzáértően végezte. Igyekezett megszerettetni velünk a szerb nyelvet. Nehéz dolga volt, mert akkoriban a falusi magyar mentalitás konok fejjel nem tudta felfogni, hogy ahány nyelv, annyi ember, hanem egyfajta rideg elutasítás volt jelen a családokban. Megértette velünk, hogy a szerb nyelv ismerete nem csökkenteni magyarságunkat. Ez volt az 1940/41-es iskolaév. 1941 húsvétjára megtörtént a határváltozás. Kepe tanító urat is behívták a szerb hadseregbe. Kitört a háború, és Magyarország is kénytelen volt hadat üzeni Szerbiának. Teleki Pál öngyilkossága megdöbbenetete a családunkat. Nagypámnak rossz előérzete volt, noha a falu közhangulatát örömmámor jellemezte.

(Folytatjuk)

Képaláírás:

H_1_3resz. Gyermekkorai családi kép, még a viharos idők kezdete előtt